

KOVÁTS JUDIT

A nulladik óra (regényrészlet)

Ernstbrunnban nagyon sokan vagyunk, előttünk is érkeztek mindenfelől gyerekek ide. A kicsik családokhoz kerülnek, bennünket, felsősöket szállodákban, panziókban szállásolnak el. Minket, a késmárki gimnázium tanulóit a Vörös Kakasban, amely majdnem úgy néz ki, mint Tátrafüreden a Grand Hotel, csak kisebb. *KLJ-Lager, Hotel Vörös Kakas, Ernstbrunn*: mostantól ez a címünk.

Táborvezetőnk Herr Klement, egy hórihorgas, barna hajú, mosolygós szemű fiatal tanár a pozsonyi reálgimnáziumból, csapatvezetőnk Herr Brenner, az otthoni tornatanárunk, egy Ria Holtz nevű, szintén pozsonyi lány az ifjúsági vezetőnk. Hátrafésült haj, szorosra zárt ajkak, hidegkék, vizenyős szem: Ria Holtz meghatározhatatlan korú, ha nem tudnánk, hogy Fräulein, negyvenévesnek néznénk. A Vörös Kakas jobbfejta szálloda, érkezéskor láttam egy zongorát, ezt biztos jelnek veszem. Habár ha nagyon akarok, tulajdonképpen én fejben is tudok zongorázni.

Első éjszaka Trudi sírt. Befúrta magát a párnájába, de hallottam úgy is a szipogását. Szabály szabály hátán, minden percünk beosztva, ez egy kaszárnya! Fél hét: ébresztő, sorakozó, fogmosás, mosakodás, beágyazás, Appell az udvaron, jelentés, zászlófelvonás, száll az ének, zeng az ének, hátraarc, a reggeli vajás kenyér és tejleves, sok és finom, de nem lehet rögtön enni: hangtalanul, egyszerre kell leülni, nem sűrölődhet, nyikoroghat a székláb, ha igen, kezdjük előlről. Délelőtt tanítás, délután sportfoglalkozás, egy héten egyszer munkaóra: megstoppoljuk a lyukas harisnyákat, megvarrjuk elszakadt ruháinkat és kitisztítjuk a bakancsunkat, ki-ki a magáét, nem szabad egymásnak segíteni. Hétfőn és csütörtökön levélírás haza, de nem lehet akármit írni, mert be kell mutatni, és ha panaszkodunk, újra kell írni. A végén Heil Hitlerrel kell elköszönni. De ez semmit sem számít, a lényeg, hogy otthonról jön válasz, s azt, amit a mama ír nem cenzúrázza senki. És a mama azt írja, hogy bárhová kerülök, megtalál, és a biztonság vagy sokkal inkább saját nyugalma kedvéért a levél végére odabiggyeszti Frida nénikénk olműtzi címét, és a lelkemre köti, hogy ha netalán mégis elkeverednénk, a háború végén az egész család nála fog találkozni.

*

Ernstbrunn és környéke híres szőlőtermő vidék, a domboldalakon katonás rendben sorakoznak a szőlőtáblák. A legnagyobb birtokos valamilyen herceg, aki támogatja a gyerektábort, cserébe kivezényelnek bennünket szüretelni. Hétágra süt a nap, nincs tanítás, édes a szőlő; a szüret igazán jó mulatság, legalábbis az elején annak tetszik. Tőkéről-tökére húzzuk a kosarunkat, amikor megtelik, kivisszük a sor végére, a taposókádhhoz, ahol egy orosz hadifogoly dolgozik. Szőke haj, kék szem, pirosposzsgás arc, ha nem tudnánk, hogy orosz, helybeli munkásnak néznénk. Ha meglát egy gyereket, mosolyog, minél kisebb a gyerek, annál szélesebben mosolyog. Tilos vele szóba állni, mert ellenség, de rendületlenül mosolyog és olyan kedves, hogy képtelenség benne ellenséget látni. Tudunk szlovákul, következésképp értjük az orosz, s ő boldog. Moszkvából jött, könyvelő, titokban fényképet mutat; búzakék szemű, szőke, fonott hajú fiatal nő hozzá megszólalásig hasonló kislányt ölel. A szlovákok testvérek, mondja az orosz, s azt, hogy mi németek vagyunk, elintézi annyival, hogy tudtok szlovákul, és a szlovákul beszélő késmárki németek is testvérek.

Nehéz munka a szüret, fáj minden tagunk, a szőlőtől csömörünk van, ennek ellenére sajnáljuk, amikor nem kell többet mennünk. Fut, fekszik, kúszik, föl, le, föl, le, mars, mars: a táborélet visszatér régi medrébe, Brenner a fiúkat gyakorlatoztatja, Hochdeutsch, néma leülés, csendes pihenő: bennünket, lányokat Ria Holtz dresszíroz. Azonban a csendes pihenő soha nem elég csendes, leüléskor valahogy mindig nyikorog a székláb, és rendületlenül cipyszer németet beszélünk, fekvőtámasz, kinyújtott kézben fahasábbal állás: Ria Holtz kegyetlen, a büntetésből nem enged el semmit.

Ha ők ketten nem lennének, tulajdonképpen nem lenne semmi bajunk. Repeta nincs, de amit kapunk, az finom, az áfonyás gombóc pedig egyenesen felejthetetlen, egy héten egyszer mozi, minden vasárnap kirándulunk, majdnem úgy érezzük magunkat, mintha hosszúra nyúlt vakáción lennénk. De Herr Brenner és Ria Holtz a nyakunkon van, és Ria Holtzot még jobban utáljuk, mint Brennert, mert ő még csak nem is a tanárunk, hanem egy pozsonyi jöttment idegen, és magunkban azért imádkozunk, hogy szabadítson meg tőle az Úr, de az imádkozáson felül átkozzuk is – szakadjon rá az ég, nyelje el a föld, vigye el a víz –, s annyiszor elátkozunk, hogy foganatja lett, bár Gerlinde szerint, inkább az ima segített, de ima vagy átok végül is teljesen mindegy, táncra perdülünk örömeinkben, amikor köszönés nélkül, nagy hirtelen elutazik. Erna néni azt mondja, hazament Pozsonyba az édesanyját eltemetni, és nem valószínű, hogy visszajön, és Erna néni nagyon megindult, könny csillog a szemében, ahogy ezt mondja, de mi szikrányi sajnálatot sem érzünk Ria Holtz iránt, inkább attól félünk, hogy a temetés után mégis visszajön, úgyhogy innentől fogva ez ellen imádkozunk.

Ria Holtz feladatait Erna néni veszi át, aki szintén nagyon szigorú, szobaellenőrzéskor nem egyszer kiszórja a szoba közepére a szekrény tartalmát, ennek ellenére a Fräulein eltűnésével határozottabban könnyebb lett az életünk. A cirkusz a néma leüléssel abbamarad, nem kell hallgatnunk a Führer-gyerekekhez illő viselkedést, és Führer-gyerekeknek sem nevez bennünket senki. Egyedül Herr Brenner, aki a fiúkat rendületlenül trenírozza, de velünk is elégedetlen, veszélyeztetve látja birodalmi szellemű nevelésünket.

– Kolléganő, maga nem fogja elég keményen őket! Edzés, edzés, nincs ábrándozás, nincs honvágy, egy percük sem maradhat, hogy hazagondoljanak! – mondja fojtott ingerültséggel a hangjában Erna néaninek.

– Nem kaszárnnyában vagyunk! Mégiscsak gyerekek! Nincs velük baj, végzik a dolgukat, mit akar még tőlük?

Nem hallok minden szót, amikor vécére menet a lépcsőfordulóban véletlenül kihallgatom őket, de Erna néni valami ilyesmit válaszol, és amit mond, ugyanolyan katonásan mondja, mint Brenner, s a felismeréstől, hogy a pártunkon van, megfedelekzem a pisilésről, csorog a meleg folyadék a lábszáramon, ha nem tudnám, hogy szégyellni kell, kellemesnek érezném, szaladok, nyomomban sárga csík, föl kell törölnöm mielőtt bárki észrevenné.

Romlik az ellátásunk, az áfonyás gombóc a múlté, mindig csak borsó meg bab! A legjobbkor érkezik otthonról az utánpótlás. Éppen csak az a baj, hogy Bécsben, a Nyugati pályaudvaron lehet átvenni, de Bécsset gyakran bombázzák, és lehetetlen fuvarost találni. Klement tanár úr valahonnan mégiscsak kerít egyet, cigarettával és snapsszal fizet neki, ezek most a pénznél is többet érnek.

Erna néni egész nap idegesen járkál, a kezét tördeli. Szerelmes Klement tanár úrba, bárhogy próbálja leplezni, tudja mindenki. Izgulunk mi is, mert amióta megkaptuk a csomagokról az értesítést, egyfolytában sonkáról, kolbászról, lekvárról álmodunk. És főzünk meg eszünk. Szóban. Brindzás pirogot, császármorzsat, knédlit, szepesi virslit. Olyat, amelyet a líceumban Gregortól, az iskolaszolgától lehetett venni. Apró zsömlével árulta, a zsömlé mindig olyan friss volt, hogy a héja pókhálószerűen megrepedezett. Ropogott a zsömlé, roppant a virsli, buggyant a piros saft; *fogjátok be a szátokat!*, förmedek Gerlindére, mert nekem sosem volt pénzem, s a vágyat a virsli után otthon is alig bírtam legyűrni.

Percenként pillantunk a nagy faliórára, de szürkülni kezd, mire Klement tanár úr hórihorgas alakja fölbukkan végre. Erna néniért kiáltunk, akinek csillog a szeme és elfullad a hangja, ahogy hála Istent rebeg. Örülünk persze mi is a tanár úrnak, de végtelenül csalódottak is vagyunk, mert üres kézzel jön vissza. A csomagkiadóban állt sorban, amikor fölvisítottak a szirénák, de alighogy fölvisítottak, már ott is voltak a repülőök, s a pályaudvart kezdték bombázni. A sofőrrel, aki úgy ismeri Bécsset, mint a tenyerét, törmelékhegyeket kerülgetve száguldottak a szétbombázott utcákon, közőkön, síkatorokon, és csodálatos módon sikerült anélkül kijutniuk a városból, hogy karamboloztak vagy fölborultak volna. *Egy őrangyal vigyázott ránk* – fejezi be a tanár úr a beszámolóját, és jelentőségteljesen Erna néniire pillant, aki fülig pirul.

Klement tanár úr rendíthetetlen hős, másnap útnak indul ismét. Éppen csak a Nyugati pályaudvar helyett valahová a város szélére, a Wehrmacht nagy élelmiszerraktárába. Az előző napi sofőrrel, aki pontosan tudja, hol van ez a raktár, és az újabb fuvar kedvezménytel számolja meg. A második út szerencsésebb, legalábbis ami a légiriadókát illeti, a német őrmestert ellenben egyáltalán nem hatja meg ínséget szenvedő táborunk: két zsák rizzsel szűrja ki a szemünk. Azonban a rizs a teremtő tökéletes alkotása, aminek bizonyítéka, hogy az indiaiak milliói éltek és élnek rajta ma

is – Klement tanár úr kiselőadást tart a keményítőről, az aminosavakról és ásványi anyagokról, amikből éppen annyi van benne, amennyire a mi fejlődő szervezetünknek szüksége van, és mindezt meggondolva, azt mondhatjuk, hogy a rizs majdnem olyan, mint az állati fehérje, ráadásul nincs vele semmi macera, csak víz és egy kevés só kell a főzéséhez, azzal kész, örüljünk hát! És mi örülünk, mert olyan éhesek vagyunk, hogy megeszünk bármit.

Eső, sár, locsogós-tocsogós tél. A Tátrában ilyenkor már rég leesett a hó, és minden hétvégén síelni megyünk. A karácsony azért szépre sikeredik. Otthonról mégiscsak megérkeznek a csomagok, van fenyőfánk, vacsora után mákos süteményt és nagy tál tejszínhabot kapunk, *Stille Nacht* és *Vom Himmel hoch*; próbálunk – felsős diákokhoz illően – nem meghatódni. Takarodó után hazagondolok, elképzelem a karácsonyfán a gyertyákat és a díszeket, a szaloncukrot, a habkarikát, a mama beiglijét, a nagymama citromos kolbászát, elképzelem a fatemplomot és az ünnepi istentiszteletet, a Tátrát havas csúcsaival, a bóglizást, a karácsonyi koncertet, hangok, fények, színek, szagok: hallom, látom, érzem őket, egyáltalán nem vagyok éhes, a karácsonyi csomagot mégis kibontom, a sötétben eszegetni kezdem a püspökkenyeret, az utolsó morzsaig megeszem mindet. Aztán a csokoládét. Közben a Prandl-cukrászdára és a spanyol széltortára gondolok, meg Kinga nagyjának csokis-habos csodájára, a mór ingére, amit még a széltortánál is jobban szeretek, és egyszer Kingával egy egész tállal megtűnk belőle. Úgy látszik, a gyerektáborban falánk lettem.

Rosszul végződik az év. Levél otthonról, a mama helyett kivételesen a papától: mielőtt a front elérte Késmárkot, az összes németet evakuálták. Mínusz 20 fokban egy hétig tartott az út, a mama sajnos mellhártyagyulladásra kapott, köhög és lázas, de Olmützbén jó doktorok vannak, és Frida néni hivatásos ápolónő, a mama jobb kezében nem is lehetne, a házat és Fifi kutyát Jarinkáékra bízta, mostantól Olmützbe írjak, és ne aggódjak, akárhol és akárhogy is, de megtalálnak.

Mindenki azt mondja, hogy nem kell aggódni, és mindenki aggódik. Én is. A papa kivételével, aki megold, megszervez, elintézi bármit, mindenkiért a családban. A mamáért, mert világeletemben gyenge volt a tüdeje, és most köhög, lázas, a nagymamáért, mert rossz a szíve és 80 éves, Gertiért, mert a keleti front az a keleti front, és még mindig nem adott életjelet magáról, Polliért, mert biztosan betegre sírja magát Gerti után, és aggódom Fifi kutyáért is, amiért hiába ül fülét hegyezve a kapuban. Vannak itt szepesremeteiek is, és karácsony másnapján váratlanul betoppant egy vörös hajú fickó az ottani Heimatschutztól, és azt mesélte, hogy ő volt az utolsó, aki az utolsó német harckocsin elhagyta Remetét.

– Nem maradt ott egy lélek sem, kutyák, macskák tanyája a falu – ezt mondta, és Trudi megkérdezte, hogy akkor ki ad nekik enni, mire megvonta a vállát. Kutyákkal álmodtam. Szaladtam előlük, ők falkában a nyomomban, kisebbek, nagyobbak, lobbogó fülek, vörös-fekete foltok: mindegyik úgy nézett ki, mint Fifi, nyüszítettek és ugattak, de nem volt egy falat kenyérem sem, amit odadobhattam volna nekik. A mama Fifit az értékesebb holmikkal és a ház kulcsaival Jarinkáékra bízta, és ők biztos, hogy

jó gazdáit, aminek természetesen örülök, de azért tartok egy kicsit tőle, hogy éppen azért, mert olyan jó gazdák, engem el fog felejteni.

Szilveszterkor éjfélig fönt maradhatunk, és meghallgathatjuk Goebbels rádióbeszédét.

*

Már lehet hallani az ágyúdörgést. Mint vihar közeledtével a távoli mennydörgés, olyan. A keleti front az. Gyorsabban közeledik, mint a nyugati. Légiriadók minden nap. Van, hogy napjában háromszor kell az óvóhelyre rohanni. Nekünk a Vörös Kakassal átellenben, a községháza pincéjét jelölték ki. Nincs ötven méter, és nincs öt perc, gyorsan odaérünk.

Lent olyan szorosan egymás mellett, hogy halljuk a másik lélegzetét. A sarokban vödör-vécé, pokróccal eltakarva, zizegés, mocorgás, suttogás, csípős hagymaszag, a félelem kiváltotta ideges izzadság szaga. Természetrajzból azt tanultuk, hogy a görény a föld alatt lakik és félelmében bocsátja ki magából a rettenetes a bűzt. Lent, a föld alatt görény-emberek, fönt, a levegőben ember-madarak, vagy inkább madár-emberek; a pilótáknak van apjuk, anyjuk, szerelmük, meglehet, gyerekük, éjszaka alszanak, reggel fölkelnek, megreggeliznek, valahol messze, egy repülőtéren eligazítják őket, felszállnak, aztán csak jönnek-jönnek, s mi gyűlölettel a szívünkben várjuk őket. Tizenegy és féltizenkettő között érnek ide. 11 órától a hallásunk kiélesedik, amit tesszünk, félgőzzel tesszük, ugrásra készen, kifelé, a távolba fülelünk.

Hetek óta hidegen, uzsonnára esszük az ebédet, a mai nap azonban kivételesnek tetszik: háromnegyed tizenkettő és még mindig semmi. Leülünk ebédelni, de még csak a levesnél tartunk, amikor fölvisítanak a szirénák. Egyszerre sóhajtunk föl, családottságunk olyan nagy, hogy Erna néni megsajnál: *továbbenni! nem fogunk üres gyomorral órákig a föld alatt lapulni!*, de csak pár kanálig jutunk, fejünk fölött máris robbannak a bombák. Égszakadás, földindulás, rázkódnak a falak, hangos robajjal omlanak be az ablakok, *kijelél!*, üvölti Erna néni, mire a széket kirúgva magunk alól, egymást taposva rohanunk az ajtó felé. Kint megtorpanunk, mert hiába karnyújtásnyira az óvóhely, az úttesten átkelni biztos halál. Hirtelen fölbukkan Herr Hahn, a hotel tulajdonosa, s az udvar túlvége felé mutogat, ott, a domb aljában van a szálloda borospincéje, odarohanunk.

Lent hűvös van és sötét. Herr Hahn fölkapcsolja a világítást, s egy pillanatra a nagy földindulás közepette is elcsodálkozunk. Hatalmas, többszáz literes boroshordók katonásan, két sorban, abroncsuk pirosra festve. Trudival elsőként mászunk föl rájuk, utánunk kedvet kapnak a többiek is. Büszkén tekintgetünk körbe, nem szól ránk senki. A diadalmas mosoly azonban hamar lefagy az arcunkról, mert akkora dörrenések rázzák menedékhelyünket, hogy remeg felettünk a föld. A villany hirtelen elalszik, a pincaajtó olyan erővel vágódik ki, hogy leszakad, Erna néni és Klement tanár úr mintha mérföldes messzeségből kiabálná, hogy *nyugalom, nem lesz baj!*, de szünet nélkül robbannak a bombák, a plafonról fejünkre, nyakunkba hullik a föld, valaki hangosan sír, valaki imádkozik, Trudival, Gerlindével egymásba kapaszkodunk, nem

tudom, melyikünk mondja, hogy itt a világvége, s ezt élve nem ússzuk meg, magamban megfogadom, hogy ha mégis, szorgalmas, jó diák leszek, éjjel-nappal tanulok, és minden nap imádkozom, hogy a mama meggyógyuljon és Gertit a fronton az orosz golyók kerüljék el. A hordó tövében kucorogva makacsul a gombokat bámulom a kabátomon, képzeletben burkot vonok magam köré, láthatatlan páncélburkot, golyó nem járja, tűz nem fogja, sebezhetetlen vagyok, fogalmam sincs, félóra vagy óra telik-e el, mire elcsendesedik fönt a világ, a riadót azonban még sokáig nem fűjják le, kezünk, lábunk zsibbad, de nem merünk moccanni, végül Herr Brenner elégeli meg a tehetetlen várakozást: határozott léptekkel megindul fölfelé, mi egyesével utána. Fönt tömény füst- és koromszag csap meg, először semmit sem látunk, aztán állunk földbe gyökerezett lábbal: leszakadt villanyvezetékek, égő, összeomlott házak végig az utcánkban, átellenben a községháza, a számunkra kijelölt óvóhellyel a földdel vált egyenlővé. Csak nézünk egymásra, és nem tudunk mit kezdeni azzal, hogy tulajdonképpen most nekünk is ott kellene a romok alatt lennünk. *Az Úr gondot viselt ránk!*, töri meg a döbbszent csöndet Erna néni. *A német diák nem imádkozik és nem sír, a német diák erős és bátor!*, Herr Brenner mindig, minden körülmények között hú az eszméhez és önmagához. Én félek a haláltól.

Jelenet Kósa Ferenc *Tíz ezer nap* című filmjéből